

УДК 37.034

Медиева Сауле Карсенбаевна

ассистент-профессор, Қарағанды медицина университеті

email: Medieva@qmu.kz

Мищенко Анна Николаевна

тьютор, Қарағанды медицина университеті

email: anna_ploticina@mail.ru

ҒАБИТ МҮСІРЕПОВТІҢ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ

Мақалада келесі ұғымдар ашылады: «қазіргі қазақ қоғамы», «халық патриоты», «ұлттық патриотизм», «халықтық педагогика», «Қазақстандық патриотизм», олардың өзара байланысы педагогикалық теория мен практикада көрсетілген. Қазақ халқының ұлттық құндылықтары зерттеледі: дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, сенім, ауызиша және жазбаша әдебиет, халықтық музыка, олар тәрбие процесінің жаһандануында көрініс табады. Еліміздің Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев жас ұрпақты тәрбиелеуге көп көңіл бөлді. Н.Назарбаев «Қазақстандық жол - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Біріншіден, толығымен дамыған мемлекет болу үшін біз өз мәдениетіміз бен тарихымызды толық бойына сіңіруіміз керек, содан кейін басқа елдің мәдениетін үйренуге ұмтылуымыз керек».

***Түйін сөздер:** педагогика; халықтық педагогика; дәстүрлер; әдет-ғұрыптар; сенім; ауызиша және жазбаша әдебиет.*

В статье раскрываются следующие понятия: «современное казахское общество», «народный патриот», «национальный патриотизм», «народная педагогика», «казахстанский патриотизм», их взаимосвязь отражается в педагогической теории и практике. Изучаются национальные ценности казахского народа: традиции, обычаи, верования, устная и письменная литература, народная музыка, которые отражаются в глобализации образовательного процесса. Первый президент страны Н.А. Назарбаев много внимания уделял воспитанию подрастающего поколения. Нурсултан Назарбаев в своем Послании народу «Путь Казахстана - 2050: одна цель, один интерес, одно будущее».

***Ключевые слова:** образование; народная педагогика; воспитание; традиции; обычаи; вера; устная и письменная литература.*

The following concepts are revealed in the article: “modern Kazakh society”, “National patriot”, “National patriotism”, “Folk pedagogy”, “Kazakhstan patriotism”, their interrelation is reflected in pedagogical theory and practice. The national values of the Kazakh people are studied: traditions, customs, beliefs, oral and written literature, folk music, which are reflected in the globalization of the educational process. The first president of the country N.A. Nazarbayev paid much attention to the education of the younger generation. Nursultan Nazarbayev in his Message to the People “The Way of Kazakhstan - 2050: One Goal, One Interest, One Future”.

***Keywords:** education; folk pedagogy; traditions; customs; oral and written literature.*

Қазақ фольклорының негізгі мақсаты ұлттың өзіндік бай тарихи тәжірибесіне, білімнің, өнердің, білімнің, отбасының Отанның және барлық азаматтардың намысын қорғайтын кейінгі ұрпаққа тәрбиелеуге негізделген. Тарихи деректерге сүйенсек, осы тақырыпқа байланысты туындылары - Қорқыт, Әл-Фараби, Баласағұн, Қашқари, Яссауи, Югнеки, Сарай, Жалайыри және т.б. Балаларды патриоттық тәрбиелеу сананы, құндылық бағдарларын белсенді дамытуға және әлеуметтік нормаларға, адамдарға, үйге, өмірге деген дұрыс көзқарасқа бағытталған. Ол ұлт, ұжымшылдық, табиғи құқық және гуманизм қағидаттарына негізделген. Халықтық педагогиканың рухани материалы интеллектуалды-эмоционалды, жеке патриоттың белсенді рухани-адамгершілік, әлеуметтік-гуманистік, саяси және ұлттық негізі бар мотивациялық саласы мен белсенділігінің қажеттілігін қалыптастырды.

Тарихта балалар ана тілін білмеген кезде, тек орыс тілінде оқыған. Бұл олардың қазақ тілін үйренуіне рұқсат берілмегенін білдіреді. Осыған сәйкес біздің халқымыз өзінің ерекше құндылықтарынан айрылды.

Дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, дәстүрлі дүниетаным ұрпақтан-ұрпаққа мұра болып келеді. Бұл рухани дамудың нормалары мен негіздерінің принципі. Дәстүрлі әдет-ғұрыптар күнделікті өмірде кеңінен таралған. Бірақ барлық дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар ежелгі халықтардың өмір салты мен өмірімен тығыз байланысты. Қазақ тарихы құнды дереккөздермен мол. Жазба болмағандықтан, көптеген ақпарат көздерін архив түрінде сақтау мүмкін болмады. Сондықтан біз әлеуметтік тәжірибемен таныс емеспіз және оны күнделікті өмірде жиі қолданбаймыз. Әрбір көшпенді өзінің нәсілін, ұрпағын, ата-бабасын және тарихын білуі керек. Көптеген афоризмдер мен қанатты сөздер бізге белгілі.

Барлығы мақал-мәтелдер мен халықтық әңгімелер, аңыздар арқылы мұра болып келеді. Нақыл сөздер - халық ауыз әдебиетінің ең көне түрі. Бұл ұлт туралы толық ақпарат беретін реферат сияқты. Басқаша айтқанда, бұл бізге кез-келген жағдайды нақты түсінуге мүмкіндік береді. Барлық аңыздар, әңгімелер, мақал-мәтелдер бір-бірімен байланысты. Көбіне шешен - акындар, шешендер, аксүйектер, жыраулар және басқалар. Халықтық педагогика қоғамымызда және адамзатта маңызды рөл атқарады. Өскелең ұрпақтың тәрбие үрдісінде дәстүрлермен шектеліп қалмау керек. Ұлттың даналығы мақал-мәтелдерде, ертегілерде, әндерде, эпикалық нақыл сөздерден көрінеді. Фольклордың ең маңыздысы екенін атап өткен жөн. Оның эпикалық және философиялық мәні бар. Біздің мемлекет тәрбие процесіне ерекше назар аударады. Қазақтар мінез-құлықтың әдептілігімен ерекшеленеді. Олар келесідей қасиеттер: тәрбиелі, адалдық, адамгершілік, қарттарды құрметтеу және тағзым. көрнекті қазақ жазушысының бірі Ғ.Мүсірепов бұл туралы өз шығармасында былай деп жазды:

«Өткенге деген құмарлықты өрбітуге негіз жоқ, бірақ өткеннің жақсы жақтарын білу - жарқын болашақтың кепілі»

Портенттер (ырымшылдар, көріпкелдер т.б.) қазақ фольклорының құрамдас бөлігі ретінде де қарастырылады. Көптеген мысалдарды келтіруге болады: мысалы, қарлығаш киіз үйде ұя салатын болса, ол үйге бақыт әкеледі. Жақын адамдар ешқашан пышақ ретінде сыйлық ретінде бермейді, кішкентай бала қолында жануардың бас сүйегін ұстай алмайды, оған су беруге болмайды. Дәстүрлі ойындар да жақсы көрініс табады. Ойындар балалардың белсенділік дағдыларын дамытады, олар ойынға қатысады және денесін жаттықтырады. Ойын түрлері өте көп. Біріншіден, ойындар балалардың денсаулығына әсер етеді, олардың мінезі мен ерік-жігерін күшейтеді.

Қазақ фольклорының көмегімен біз патриотизм сезімін дамытып, нығайта аламыз. Әр жүйенің өзіндік ерекшеліктері бар. Қазір ұлттық дәстүрлерімізді жаңартып, кейінгі ұрпаққа мұра етуіміз керек. Мұндай жағдайда бала ана тілін, мәдениетін, әдебиетін, өмір салтын жақсы білетін болса, оған шет тілін үйрену, олардың мәдениеті мен тарихын білу оңайға соқпайды, біздің мемлекетіміз - полимәдениетті. Дәстүрлі музыка адамның рухани дамуына да әсер етеді. Әсіресе патриоттық сезім. Ертегілердің басты идеясы - патриоттарды адами қасиеттерге тәрбиелеу.

Жырдың бірнеше түрлері бар: лирикоэпикалық, ұлттық грозиялар туралы, тарихи. Мысалы: азиялық хикаяларға негізделген эпикалық сөздер (Сейфилмәлік, Бозжігіт), лирико-эпикалық (Қыз Жібек, Кози Көрпеш-Баян сұлу), гесро туралы (Алпамыс, Қобыланды, Ертарғын), тарихи (Арқалықбатыр, Бекетбатыр). Барлық эпикалық сөздерде моральдық, этикалық, философиялық идеялар бар.

Патриотизм дегеніміз не? Патриотизм грек тілінен отан, отаным деп аударылады. Қазақстан ұлтының патриотизмі - бұл біздің елімізде тұратын барлық ұлттардың патриоттық сезімі. Әрбір азамат өз Отанын сүйюі керек, бұл олардың міндеті.

Өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуге, халықтың адамгершілік және рухани құндылықтарын сақтауға бағытталған ұлттық дәстүрлерде және халық шығармашылығында бейнеленген қазақ фольклоры. Патриоттық санаға саяси, адамгершілік, эстетикалық, экономикалық, тарихи, экологиялық, діни компоненттер кіреді. Білім беру ұйымдарының, қоғамдық ұйымдардың, заң ұйымдарының қызметі патриоттық тәрбиеге бағытталған. Біріншіден, патриотизм сезімі адамның мінезінде көрінуі керек. Патриоттық тәрбие халықтың дүниеге келген кезінен бастап және оның бүкіл өмірін қамтитын процесс. Патриотизм адамгершіліктің, махаббаттың рухани жауапкершілігінсіз мүмкін емес. Мұның бәріне күнделікті, сағат сайын тәрбиешілер, мұғалімдер, ата-аналар және баланы қоршаған барлық ересектер қамқорлық жасауы керек.

Бір рет есте сақтап, ешқашан ұмытпауларыңызды сұраймын: қазақ фольклоры - патриотизмнің негізі. Бұл ауызша фольклор, ол біздің кім екенімізді және ата-бабаларымыз кім екенін көрсетеді. Білім беру жүйесінде ауызша фольклорды сауатты қолданудың арқасында біз Қазақстан жастарында нағыз патриот тәрбиелей аламыз.

ҒАБИТ МҮСІРЕПОВ

Ғабит Мүсірепов - кеңестік қазақ жазушысы, драматург, Қазақ КСР Халық жазушысы, Қазақстан Жазушылар одағының президенті (1956-1962, 1964-1966), Қазақстан ғылым академиясының мүшесі, Кеңес Одағының хатшысы Жазушылар (1959), Кеңес Одағы Жоғарғы Кеңесінің 5-ші шақырылымының депутаты, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің депутаты.

ҒАБИТ МҮСІРЕПОВ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЕҢБЕГІ

«Қазақтарда романдар жоқ, роман оқымайтындар да жоқ», - деп қазақ халқының ұлы Сұлтанмахмұт Тоғайғыров жарты ғасыр бұрын қатты ашуланған болатын. Торайғыровтың осы сөздерін бірнеше жыл бұрын мақалаларының бірінде келтірген Сәбит Мұқанов: «Бұл шындық еді», - дейді. Содан кейін күндер ішінде тек Абай поэзиясын басқа елдермен бірдей деңгейде қоюға болады - ол кезде проза қазақ әдебиетінде жоқ, ең алдымен оқырмандар болмағандықтан. Бірнеше Фрэнсис пен Бельгияға сыйа алатын үлкен елде сау адамдар саусақпен санар еді. Бірақ содан бері көп нәрсе өзгерді - қазақ даласында да, қазақ ұлтының өмірінде де. Мұхтар Әуезовтің «Абайы» француз баспасөзінде шығады. Романға кіріспе жазбаның авторы Лоис Арагон былай деп жазды: «Менің елімде оның романының көпшілікке танымал болуы мен үшін үлкен мәртебе деп санаймын: «Абай» эпикалық романы, менің ойымша, бұл туындылардың бірі. XX ғасырдың ең көрнекті шығармалары ... » Роман - үлкен жетістік; ол румын, поляк, болгар, словак, чех, венгр, неміс, ағылшын және қытай тілдеріне аударылды. Сондай-ақ, Мұстафиннің «Қарағанды» және Т. Ахтановтың «Грозные години» («Найзағай жылдары») туындылары да аударылып жатыр. Қазақ әдебиеті туралы мақалалар тек қазақ тілінде ғана емес; Мәскеудегі, Париждегі, Лейпцигтегі және Брюссельдегі сыншылар қазіргі қазақ прозасы туралы жазады. Сұлтанмахмұт Торайғыровтың ашы сөздері мәдени құндылыққа айналды. 1948 жылы Қазақстанда жарық көрген Ғабит Мүсіреповтің «Қазақстаннан шыққан солдат» орыс тіліне аударылғаннан бір жыл өткен соң, 1958 жылы Франция мен Бельгияда жарық көрді.

1951 жылы наурызда «Литературная газета» Досор кен орнында оқырмандардың Кеңес Одағының Батыры Константин Исмагуловпен қалай кездескені туралы қысқаша мақала жариялады, ол Ғ.Мүсіреповтің «Солдат. Қазақстан» Қайруш - Костя Сарталеев. Константин Исмагулов оқырмандарға оның өмірі, соғыс туралы әңгімелеп берді, оқырмандарға танымал және сүйетін «Қазақстанның солдаты» романы оларға мүлдем жаңа жағынан ашылды. Алайда Ғ.Мүсірепов әңгімесінің кейіпкері нағыз адамның қасиеттерін кездейсоқтық немесе кенеттен оқырман конференциясында байқамады. Ғ.Мүсіреповтің туындылары тамыры туған жерге оралады. Бұл қарым-қатынасты Мүсіреповтің 20-шы жылдардың соңында пайда болған алғашқы әңгімелері мен

романдарынан көруге болады: «В пучине» (Терендікте), «Қос-Шалқар», «Соседи из зеленого дома» (Жасыл көршілер) үй), «Тупорилая» (Асинин); «Сказание о матери» повестіндегі роман; оның шығармаларында: «Амангелді», «Қозы-Көрпеш және Баян-Сұлу», «Трагедия поэтасы» (ақын трагедиясы); және, әйгілі, «Пробажанный край» романында - қазақ әдебиетінің маңызды кезеңі. Тіпті сол кезде сыншылар романның тарихи құжатталған негізіне қарамай, ол моральдық роман, сонымен қатар күнделікті өмірдегі роман екенін атап көрсетті және мұны Ғ.Мүсіреповтің жазушылық ерекшелігі деп санайды. Шынында да, әлеуметтік типтенудің және әлеуметтік мотивтердің нәзік шебері Ғ.Мүсірепов не туралы жазса да, ол өзінің туған жерін оның алдында көрді; адамдардың шынайы өмірі оның ең бірінші қамқорлығы болды. Бұл құмарлық пен қызығушылық және оның шығармашылығымен Қазақстанның жаңа өміріне қатысу қажеттілігі Ғ.Мүсірепов жұмысының барлық бағыттарын, бағыт-бағдарын, көркемдік құмарлықтарын, тіпті стилін анықтайды. Жергілікті және халықаралық сыншылар «Қазақстаннан шыққан солдат» романының екі стилистикалық өлеңдері туралы көп жазды және басқаша жазды: бірінші бөлімде лирикалық романтикалық - баяндаудың өзіндік көрінісі (кейіпкердің балалық шағы, жасөспірім кезеңі) және нақтылы шындық. Екінші бөлім, кейбір адамдар үшін жазушыға онша жеңіл емес және аз табылған сияқты.

Осындай стилистикалық айырмашылықтардың көркемдік қажеттілігі мен себебін де жоққа шығарды. Сонымен бірге, роман қорқынышты соғыс басталған елдің бүкіл өмірінің өзгеруі туралы, жай ғана куәгер ғана емес, сонымен қатар барлығының белсенді қатысушысы болған жасөспірімнің рухының кемелдену кезеңі туралы баяндайды. Соғыстың қайғылы және батырлық оқиғалары - Қазақстанның жас сарбазы бүкіл елімізбен бірге жүріп өткен жол туралы. Ұлы Отан соғысы кезінде кеңес адамының басына түскен сынақтарды бастан кешірген кейіпкердің кемелдену процесін нақты және дәл жеткізуге тырысатын романдағы мұндай түрткі өміріміздің барлық салаларына әсер етпей ме? Сонымен, көркемдік органикалық жұмыстармен айналысуға жақын болғандықтан, кітаптың екінші жартысында әңгіме стилі өзгермеуі мүмкін, басқа өмір мен адамдық материалмен ғана емес, сонымен бірге автордың психикалық қатынасын бейнелейтін? Алайда, романның негізгі

мазмұнын «тек» ашып көрсететін, балалардың сезіміне, жас махаббат пен достыққа баулитын және нәзік лиризммен назар аударатын бірінші бөлім Мүсірепов романының бұл бөлігі мүлде ұнамсыз болып табылады. Оқырман кейіпкердің басынан бастап гүлдермен өрнектелмегенін көреді; дәл сол жерде,

басында, басында оның мінезі анықталады, кейіннен оның даму логикасына сәйкес көрінеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://adebiportal.kz/kz/translation/view/591>
2. Назарбаев Н. Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ, [ER]. Кіру режимі: <http://www.kz/kaz/article/2622266>.
3. Қожахметова К.Ж. Этнопедагогика: әдістеме, теория, практика: курстық кітап, Алматы: Қазақ университеті, 2013, 254
4. Мүсірепов Г. Уақыт іздері: рефераттар мен мақалалар, С.Нарымбетов құрастырған, Алматы: Жалын, 1977, 368 б. 5 Тоқтаров Б. Мысль ', 2011, 12, б. 39.
5. Батыр поэзиясы. Көп тілсіз, Алматы: Жазушы, 2007, 296

Медиева Сәуле Карсенбаевна

Лауазымы: ассистент-профессор, Қарағанды Медицина Университеті

почта: Medieva@qmu.kz

Ұялы. тел: +7 747 276 1109

Мищенко Анна Николаевна

Лауазымы: тьютор, Қарағанды Медицина Университеті

почта: anna_ploticina@mail.ru

Ұялы. тел: +7 705 153 2229

Ғабит Мүсіреповтің шығармаларындағы патриоттық тәрбие

Медиева Сауле Карсенбаевна

Должность: ассистент-профессор, Медицинский университет Караганды

почта: Medieva@qmu.kz

моб.тел.: +7 747 276 1109

Мищенко Анна Николаевна

Должность: тьютор, Медицинский университет Караганды

почта: anna_ploticina@mail.ru

моб.тел.: +7 705 153 2229

Патриотическое воспитание в произведениях Габита Мусрепова

Mediyeva Saule Karsenbaiyevna

Position: assistant professor, Karaganda Medical University

e-mail: Medieva@qmu.kz

Mob. Phone: +7 747 276 1109

Michshenko Anna Nikolaevna

Position: tutor, Karaganda Medical University

e-mail: anna_ploticina@mail.ru

Mob. Phone: +7 747 276 1109

Patriotic education in the works of Gabit Musreпов